

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК ЕКОГУМАНІСТИЧНА ПЕРСПЕКТИВА ЛЮДСТВА

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79000 Львів, вул. П. Дорошенка, 41, електронна пошта: mm.nazaruk@gmail.com*

На час, коли було висунуто ідею сталого розвитку, суспільство добре усвідомлювало вже цінність не тільки природничо-наукового або технічного знання, але також і соціально-гуманітарного. Зусилля та інтеграція представників різних галузей наукового знання сприяли взаємовпливу та взаємному поглибленню ролі філософських аспектів у вирішенні проблеми сталого розвитку. Яскравими й переконливими прецедентами гуманізації природознавчих наук насичений еволюційний досвід екології, що здійснила перехід від пересічної дисципліни біологічного профілю до сучасних концептів соціальної екології, про що ми не одноразово наголошували у попередніх розділах нашої роботи. Досить радикально висловив цю думку А. Н. Уайтхед: сучасна філософія «зобов'язана шукати світогляд, здатний врятувати від загибелі людей, для яких є вартісними цінності, що виходять за межі задоволення тваринних потреб». Ця думка дуже співзвучна при реалізації ідеї сталого розвитку [7].

Для практичної реалізації ідеї сталого розвитку конференція «Ріо-92» запропонувала всім країнам розробити національні концепції сталого розвитку, які мають ґрунтуватися на двох головних засадах:

- принцип справедливості у задоволенні потреб. Згідно з цим принципом, сталим є лише такий розвиток, який забезпечує потреби нинішніх поколінь, не загрожуючи життю й здоров'ю прийдешніх поколінь. Його ще називають принципом рівних можливостей поколінь. За цим принципом, майбутні покоління мають такий самий морально-правовий статус, як і нинішні.

- принцип екологічних обмежень. Він передбачає, що ухвалюючи екологічні обмеження, на екологічні новації та економічне зростання людства треба накладати обмеження задля збереження довкілля. Необхідно врахувати також можливості біосфери відновлювати свій потенціал, що зазнав антропогенного впливу.

Отже, сенс ідеї сталого розвитку – справедливе облаштування суспільного життя людства загалом і кожної країни, щоб людство провадило далі свою історію поступу, не руйнуючи довкілля.

Сталий розвиток – це ідеальна модель бажаного майбутнього розвитку суспільства, результат довготривалої стратегії оптимізації всієї діяльності людства та його взаємин з природним довкіллям.

Весь зміст концепції сталого розвитку свідчить про її органічний зв'язок з проблематикою соціальної екології, а її об'єктом (тим, що вона безпосередньо вивчає) є система «суспільство – природа». Не суспільство як таке і не природа окремо від нього, а саме їх системна єдність. Тому це поняття має в концепції сталого розвитку категоріальний статус: без цього самостійного і фундаментального концепту її розбудова була би просто неможливою [6]. Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних складових: економічної, соціальної та

екологічної. Економічна складова передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів. Соціальна складова стійкості розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ. У рамках концепції людського розвитку людина є не об'єктом, а суб'єктом розвитку. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головну цінність, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання. З екологічної точки зору, сталий розвиток має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєдайність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Більше того, поняття «природних» систем і ареалів проживання можна розуміти широко, включаючи в них створене людиною середовище, таке як, наприклад, міста. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому «ідеальному» статичному стані.

Зазначимо, що найкращим чином термін, «sustainable development» перекладається українською мовою у варіанті: «збалансований розвиток на основі сталого (в розумінні невиснажливого, довготривалого, підтримуваного) використання ресурсів планета Земля» або, в дещо розширеному вигляді: «збалансований економічний, соціальний та екологічний розвиток на основі сталого (в розумінні невиснажливого, довготривалого, підтримуваного) використання ресурсів планети Земля». Це визначення, на наш погляд, виражає суть сталого (збалансованого) розвитку, його безперервність, довготривалість та умови й вимоги, за рахунок яких вони можуть бути досягнуті, а саме, постійне підтримання на кожному з етапів взаєморозвитку суспільства і природи оптимальних пропорцій між ними та забезпечення сталого використання ресурсів природи загалом.

Завдяки міжнародним дискусіям людство увійшло в XXI ст. з усвідомленням, що найбільш значущою вартістю є не просто життя як виживання, а гідне Людини життя. Суттю земної цивілізації в XXI ст. має стати глобальний гуманізм, а не монополюю найвища якість життя і розвитку лише для країн «золотого мільярда».

Водночас широке коло питань, яке охоплює стратегія сталого розвитку, та їх обговорення одержали назву «філософія сталого розвитку», яку запропонував американський економіст Джон Гал (2003). Ця соціально-філософська концепція теоретично обґрунтовує екогуманістичний шлях розвитку людства, трансформацію нинішньої соціально-політичної моделі в іншу, більш справедливу й перспективну для виживання і подальшого поступу людства. Як теорія соціально-економічного розвитку в поєднанні з екологічною безпекою, сталий розвиток – це альтернатива некерованій глобалізації та її неоліберальній ідеології.

Забезпечення збалансованого розвитку – це не технічна проблема, для розв'язання якої необхідні технічні засоби чи технології. Це проблема зміни суспільних

відносин і формування такого суспільства, яке не руйнуватиме середовище свого існування. Збалансований розвиток – це також не суто наукова проблема. Перехід до такої моделі розвитку має й етичний зміст, це зрушення у ціннісних орієнтаціях багатьох людей. Як будь-який суспільний ідеал, концепція збалансованого розвитку є дороговказом для створення суспільства, яке буде розвиватись у гармонії з природою. В контексті цього розширеного і поглибленого вивчення потребують наступні основні напрями, а саме:

- вивчення природи нашої планети як основи виникнення середовища існування та джерел ресурсів людства. Вивчення можливостей природних комплексів планети зберігати здатність витримувати антропогенне навантаження та підтримувати динамічну рівновагу;

- вивчення суспільства, що пов'язане з природою діалектичними зв'язками як частина і ціле. Яке є, з одного боку, невід'ємною частиною природи, а з другого – елементом у системі природних зв'язків, котрий вийшов на якісно новий рівень розвитку і розвивається за власними, відмінними від природних, законами;

- вивчення взаємодії суспільства і природи, пізнання законів, закономірностей цієї взаємодії, механізмів їх дії, як основи для здійснення коеволюційних змін в природі і суспільстві на шляху досягнення збалансованого розвитку на планеті.

Реалізація ідей збалансованого розвитку потребує стратегічного підходу, який би базувався на зміні всієї філософії мислення та політичної діяльності, що передбачає перехід: від розроблення та виконання фіксованих планів, які швидко застарівають, до створення адаптивної системи, яка може постійно поліпшуватися; від погляду, що лише держава є відповідальною за розвиток, до того, що це відповідальність всього суспільства; від централізованого і підконтрольного прийняття рішень до поширення прозорих переговорів, співпраці та узгоджених дій; від фокусування на прийнятті законів чи інших нормативних актів до зосередження на якісних результатах управлінських процесів і процесів участі громадськості у вирішенні проблем довкілля. Сталий розвиток не є теперішнім станом регіональної системи, чи навіть національної. Натомість сталий розвиток регіону є перспективою, пріоритетом, до якого необхідно прагнути.

Важливо підкреслити, що у всіх документах по Сталому розвитку відображають глобальний консенсус і підписані на найвищому рівні політичні зобов'язання з питань розвитку і довкілля. Відповідальність за їх реалізацію лягає на національні уряди, а міжнародне співробітництво покликане сприяти національним зусиллям і доповнюють їх. Основу сталого розвитку на національному рівні становлять продумана екологічна та економічна політика, демократичні інститути, які відповідають потребам людей, правопорядок, заходи щодо боротьби з корупцією, забезпечення рівності між мужчинами та жінками і створення сприятливих умов для інвестицій.

У третьому розділі «Програми дій. Порядок денний на XXI століття» [5] особливий наголос на те, що для забезпечення сталого розвитку потрібні самовіддана й активна праця всіх груп населення, незалежно від віку, статі, освіти, фаху, соціального становища, всіх прошарків суспільства, а також їхня участь в обґрунтування

відповідної політики, звітності про роботу. На особливу увагу заслуговує положення про роль місцевих органів влади в реалізації Програми. Вони повинні стати безпосередніми ідеологами та організаторами охорони довкілля сталого розвитку, разом зі своїми мешканцями розробляти «Місцеві порядки денні на XXI століття й досягати порозуміння з громадою в цьому питанні».

Література

1. Голубець М. А. *Геосоціосистемологія* / Голубець М.А. – Львів: Компанія «Манускрипт», 2013 – 264 с.
2. Гречко Т. К. *Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб* / Т.К.Гречко, С.А.Лісовський, С.А.Романюк, Л.Г.Руденко. – Херсон: 2015. – 264 с.
3. Дейлі Г. *Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку: пер. з англ.* – К.: Інтелсфера, 2002. – 312 с.
4. Кисельов М. М. *Екологічні виміри глобалізації* / М. М. Кисельов, Т. В. Гардащук, К. Є. Зарубицький та ін. – К.: вид. ПАРАПАН, 2006. – 260 с.
5. *Програма дій «Порядок денний на XXI століття: ВГО «Україна. Порядок денний на XXI століття».* – пер. з англ. Інтелсфера, 2000. – 360 с.
6. Семенюк Е. П. *Екологічна Конституція Землі: надія на завтрашній день планети* / Е. П. Семенюк // *Філософські пошуки.* – 2010. – Вип. XXXII. *Філософія і наука за умов формування інформаційного суспільства.* – С. 20–28.
7. Уайтхед А. Н. *Избранные работы по философии.* – М.: Прогресс, 1990. – 717 с.
8. Kistowski M. *Regionalny model zrównowazonego rozwoju i ochrony srodowiska Polski a strategie rozwoju województw.* – Gdańsk-Poznań 2003, 393 s.